

دانشگاه پیام نور

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته برنامه ریزی درسی

دانشکده علوم انسانی دانشگاه پیام نور شهرری

گروه علوم تربیتی

عنوان پایان نامه:

نقش آموزشهای فنی و حرفه ای در توسعه منابع انسانی و اقتصادی

استاد راهنما: دکتر مهران فرج اللهی

استاد مشاور: دکتر فروزان ضرابیان

پژوهشگر: فرحناز مهری آزاد

تیرماه ۱۳۹۲

چکیده

پژوهش حاضر در سال ۹۱ انجام و به بررسی نقش آموزشهای فنی و حرفه ای در توسعه ی منابع انسانی و اقتصادی پرداخته است. هدفهای تحقیق شامل بررسی میزان موفقیت فارغ التحصیلان رشته های مختلف هنرستانهای فنی و حرفه ای در دستیابی به شغل مناسب و بررسی میزان موفقیت ایشان در راهیابی به مراکز آموزش عالی و ادامه تحصیل و بررسی توانایی فارغ التحصیلان به دستیابی به شغل مناسب و تامین نیازهای بازارکار بوده است. این تحقیق به دلیل ماهیت و موضوع آن از نوع کاربردی و پیمایشی و به لحاظ روش جمع آوری اطلاعات از نوع تصادفی خوشه ای بوده و پژوهش با کمک اسناد و مدارک موجود و پرسشنامه های محقق ساخته در دو حوزه ی کارشناسان و هنرآموزان به تعداد ۲۷۵ نفر و حوزه ی هنرجویان به تعداد ۱۱۴ نفر انجام گردید ، نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که آموزشهای فنی و حرفه ای تا حدود زیادی قادر بودند برای فراگیران اشتغال ایجاد کرده و در ایجاد فرصتهای شغلی و تامین نیروی انسانی متخصص موفق بوده و نیز نرخ پذیرش فارغ التحصیلان رشته های مختلف فنی و حرفه ای در مراکز آموزش عالی تقریباً مناسب بوده است. همچنین آموزش های فنی و حرفه ای تا حد زیادی توانسته است در تأمین نیازهای سالانه اشتغال نیروی انسانی ماهر در مناطق مورد بررسی مؤثر باشد.

واژه های کلیدی:

آموزش های فنی و حرفه ای، توسعه اقتصادی ، توسعه منابع انسانی ، هنرجو، هنرآموز

تقدیم به :

روح بزرگوار پدرم که آرزویم بود امروز اینجا باشد و نیست و آرزویش بود که اوج گرفتن فرزندانش را در آسمان بیکران علم و موفقیت ببیند و ناباورانه آرزویش بر جای ماند و خود پرکشید و به جوار حق شتافت (روحش شاد).

تقدیم به:

اساتید ارجمند و یارانی که به من آموختند در آوردگاه زیستن اندیشه انسان از بیکران آسمانها تا نهانگاه ریزترین ارگانیسرها همواره به پویش بوده و خواهد بود و رمز زیستن انسان جاودانگی آرزوهای اوست.

و تقدیم به :

همسر مهربان و فرزندانم که با صبوری و متانت همواره در مسیر رشد و پویایی حمایت و یاریم نمودند □

تشکر و قدردانی:

پس از حمد و سپاس خداوند بزرگ و یگانه که در این راه یار و یاور و نشان دهنده ی راه بوده است وظیفه خویش میدانم از اساتید ارجمند جناب آقای دکتر مهران فرج اللهی (استاد راهنما) سرکارخانم دکتر فروزان ضرابیان (استاد مشاور) و همه اساتید و بزرگوارانی که در انجام این پژوهش مرا یاری نمودند تقدیر و سپاسگزاری نمایم.

همچنین مراتب تشکر فراوان و قدردانی عمیق خود را از مسئولان ادارات آموزش و پرورش و کارشناسان محترم کارشناسیهای فنی و حرفه ای مناطق ورامین -پاکدشت -پیشوا - قرچک ،وبطور ویژه جناب آقای راندی و نیز مدیران محترم هنرستانهای فنی و حرفه ای مناطق چهارگانه ی فوق که در گرد آوری اطلاعات آماری همراهی و مساعدت ارزشمندی داشتند و نیز کارشناس مسئول و کارشناسان محترم واحد فنی و حرفه ای اداره کل شهرستانهای استان تهران و در نهایت از خانواده ی عزیزم بخصوص همسر مهربان و دلسوزم که باهمکاری و حمایت صمیمانه و همیشگی خویش همواره همراه و همیارم بوده است ابراز نمایم و برای تمامی این عزیزان آرزوی سلامتی و سعادت دارم.

فهرست مطالب

فصل اول

۱- کلیات تحقیق

- ۱-۱ مقدمه..... ۱
- ۱-۲ بیان مسئله پژوهش..... ۳
- ۱-۳ اهمیت و ضرورت انجام تحقیق..... ۴
- ۱-۴ اهداف تحقیق..... ۶
- ۱-۵ سوالات تحقیق..... ۶
- ۱-۶ تعریف مفهومی و عملیاتی واژه ها..... ۷

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه ی تحقیق

- ۹..... مقدمه
- ۲-۱ مفهوم آموزش و پرورش، اهمیت و وظایف آن..... ۱۰
- ۲-۲ برخی تعاریف متخصصان از آموزش و پرورش فنی و حرفه ای..... ۱۱
- ۲-۳ تعریف توسعه..... ۱۲
- ۲-۴ تعریف توسعه از دید برخی متخصصان..... ۱۲
- ۲-۵ انواع توسعه..... ۱۲
- ۲-۶ توسعه منابع انسانی..... ۱۴
- ۲-۷ مبانی نظری آموزش و پرورش و نقش آن در توسعه اقتصادی..... ۱۵
- ۲-۸ نقش آموزشهای فنی و حرفه ای در توسعه اقتصادی..... ۱۶
- ۲-۹ سرمایه گذاری ر آموزش و پرورش..... ۲۲
- ۲-۱۰ تاریخچه ای مختصر از مطالعات و نظریات تاثیر آموزش بر رشد اقتصادی..... ۲۵
- ۲-۱۱ آموزش های فنی و حرفه ای در ایران..... ۲۷
- ۲-۱۲ اهمیت آموزش های فنی و حرفه ای در مقطع متوسطه..... ۲۸
- ۲-۱۳ توسعه متوازن..... ۲۸
- ۲-۱۴ آسیب های موجود..... ۲۹
- ۲-۱۵ عوامل تاثیر گذار بر توسعه متوازن..... ۲۹
- ۲-۱۶ پیشینه داخلی تحقیق..... ۳۰
- ۲-۱۷ نمونه هایی از پیشینه خارجی تحقیق..... ۳۴

فصل سوم

روش پژوهش

- ۳-۱ مقدمه..... ۴۲

۴۲	..... ۲-۳ نوع پژوهش
۴۳	..... ۳-۳ جامعه و نمونه ی آماری
۴۵	..... ۳-۴ روش ابزار گرد آوری اطلاعات
۴۷	..... ۳-۵ روایی و پایایی پرسشنامه ها
۵۰	..... ۳-۶ انتخاب آزمون آماری
۵۱	..... ۳-۷ رعایت پابندی به اصول اخلاقی

فصل چهارم

تجزیه و تحلیل داده ها

۵۲	..... ۴-۱ مقدمه
۵۳	..... ۴-۲ سوالات تحقیق

فصل پنجم

نتیجه گیری و بحث

۶۱	..... ۵-۱ نگاهی دوباره به موضوع تحقیق
۶۴	..... ۵-۲ نتیجه گیری و بحث
۷۲	..... ۵-۳ پیشنهادهای مبتنی بر یافته های پژوهش
۷۲	..... ۵-۴ پیشنهادهای کاربردی
۷۳	..... ۵-۵ محدودیتهای انجام تحقیق
۷۳	..... ۵-۶ پیشنهادهایی برای پژوهش های بع
۷۵	..... منابع
۷۹	..... پیوستها و ضمائم
۸۸	..... چکیده انگلیسی

فهرست جداول و نمودارها

۳۸	..... جدول ۱-۲
۴۳	..... جدول ۱-۳
۴۴	..... جدول ۲-۳
۴۸	..... جدول ۳-۳
۴۹	..... جدول ۴-۳
۵۰	..... جدول ۵-۳
۵۳	..... جدول ۱-۴
۵۳	..... جدول ۲-۴
۵۴	..... جدول ۳-۴
۵۴	..... جدول ۴-۴

۵۵.....	جدول ۴-۵.....
۵۶.....	جدول ۴-۶.....
۵۷.....	جدول ۴-۷.....
۶۰.....	جدول ۴-۸.....
۶۰.....	جدول ۴-۹.....
۶۵.....	جدول ۵-۱.....
۶۸.....	جدول ۵-۲.....
۶۷.....	نمودار ۵-۱.....
۶۸.....	نمودار ۵-۲.....
۷۰.....	نمودار ۵-۳.....

فصل اول

کلیات تحقیق

آموزش و پرورش یکی از ارزشمندترین نهادهایی است که جامعه برای پیشرفت و توسعه در اختیار دارد. وظیفه ی این نهاد حفظ، گسترش و انتقال میراث فرهنگی، پاسخگویی به نیازهای اجتماعی و فردی، توسعه ی دانش و فناوری و تامین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز جامعه است. "این نهاد از جمله نهادهایی است که به تبع تغییر در تکنولوژی تولید، سرمایه ی انسانی، فناوری اطلاعات و ترجیحات مصرف کننده، به میزان بسیار زیادی دستخوش تحولات سریع و روزافزون جوامع قرار می گیرد" (لیندبک و اسنور، ۲۰۰۰). بدون تردید، آموزش و پرورش تاثیری آشکار در افزایش تولید و درآمدها دارد و در این میان، آموزش متوسطه، به ویژه بخش فنی و حرفه ای، از مقوله ی سرمایه گذاری، تولیدی و وسیله ی تولید اقتصادی قلمداد می شود؛ به همین لحاظ از آموزشگاه ها و هنرستانها انتظار می رود که به عنوان مراکز تولید کار عمل کنند و دانش آموزان کارآفرین (نه متقاضی کار) تربیت نمایند.

اهمیت و ضرورت توسعه ی آموزش های فنی و حرفه ای به عنوان یکی از شاخصهای توسعه و ابزارهای تحقق برنامه های توسعه ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور بر کسی پوشیده نیست. تامین نیروی انسانی متخصص و ماهر برای اجرای هر برنامه ضرورتی انکار ناپذیر است که بدون توجه به آن سرمایه گذاری های مادی و انسانی به هدر خواهد رفت، به همین دلیل از عواملی که سال ها مانع تحقق واقعی اهداف برنامه های اقتصادی و اجتماعی شده، فقدان یا کمبود نیروی متخصص و ماهر متناسب با نیازهای اجرایی برنامه ها به خصوص در بخش میانی آن بوده است که البته وزارت آموزش و پرورش تربیت و تامین آن را بطور گسترده به عهده دارد. (حسینی و همکاران، ۱۳۸۷)

آموزش فنی و حرفه ای، یک عبارت جامع در هنرستان ها برای مشخص کردن برنامه های آموزشی تربیت دانش آموزان در کسب مهارت های آموزشی و شغلی و قادر ساختن آنها در ورود به کار به محض فارغ التحصیلی است (لینچ، ۲۰۰۰). امروز مراکز تولیدی با کارایی بالا خواستار کارگران دارای مهارتهای سطح بالا می باشند، بنابراین آموزش، پایه ی ارتقای کارایی نیروی کار است (مالدونادو و فارمر، ۲۰۰۷) و آموزش حرفه ای می تواند به فارغ التحصیلان در کارایی و حتی کارآفرینی و توسعه ی مهارت های زندگی قابلیت لازم را ببخشد (ایمل، ۱۹۹۳).

آموزش های فنی و حرفه ای و مهارتی در هر کشور، ساختاری است یکپارچه و هدفمند که وظیفه ی اصلی آن آموزش و تربیت نیروی کارماهر برای ورود به بازار کار و همچنین آموزش مداوم مهارت های لازم به

شاغلین برای حفظ و توسعه اشتغال موجود و انطباق توانمندیهای افراد با نیازهای جدید بازار کار و تغییرات تکنولوژیکی می باشد (ردولف و تای، ۲۰۰۶). توسعه آموزش های فنی و حرفه ای یکی از وظایف اصلی دولت ها بوده که ارتباط مستقیم ی با کاهش نرخ بیکاری و رشد بهره وری و در نهایت رشد اقتصادی در کشورها دارد به گونه ای که در بسیاری از کشورها، اصطلاحات آموزش های فنی و حرفه ای در راس فهرست اصطلاحات ملی آن کشورها قرار گرفته است (پاریانو، ۲۰۰۸).

مقایسه ی جایگاه کشور ما با سایر کشورها در زمینه ی آموزش های فنی و حرفه ای نتایج قابل توجهی را بدست می دهد که می تواند بسترساز تصمیم گیری های مهمی در کشور باشد. کشور ما، از لحاظ میزان آموزش های فنی و حرفه ای اعم از تعداد فراگیران آموزش های فنی و حرفه ای و تعداد هنرستان ها و مراکز آموزش فنی و حرفه ای در بین کشورهای منطقه، رتبه ی اول را داراست. همچنین ایران در سطح آسیا از لحاظ کمی جزء پنج کشور برتر از لحاظ میزان ارائه ی آموزش های فنی و حرفه ای می باشد (مکلن و واندرپیل، ۲۰۰۶). در مقایسه با کشورهای پیشرفته نیز جایگاه ایران از لحاظ درصد فراگیران آموزش های فنی و حرفه ای نزدیک به متوسط درصد آموزشهای فنی و حرفه ای است (کریستین ابرهاردت، ۲۰۰۸). ایران از نظر وضعیت آموزش های فنی و حرفه ای در طول سه دهه ی اخیر در دسته ی کشورهای با رشد حدود ۲-۵ درصد قرار دارد. این شرایط در زمانی اتفاق می افتد که کشورهای نظیر تایلند، کره ی جنوبی و ترکیه با رشد بیش از ۱۵ درصد در آموزش های فنی و حرفه ای در حال پیشرفت هستند (سازمان جهانی یونسکو، ۲۰۰۶). این نوع از آموزشها از یک سو راهکارهای اساسی برای افزایش شانس اشتغال و کاهش بیکاری محسوب می شود و از سوی دیگر به علت برخورداری از ماهیت عملی و نیاز داشتن به تجهیزات و امکانات کارگاهی و آزمایشگاهی در مقایسه با سایر آموزش ها از گرانترین نوع آموزش ها محسوب می شود. بنابراین انتظار می رود فارغ التحصیلان آن بتوانند در اسرع وقت در شغلی متناسب با رشته ی تحصیلی خود مشغول به کار شوند و سرمایه گذاری صورت گرفته بر روی آنها به منافع فردی و اجتماعی تبدیل شود.

با این وجود تحقیقات در سرتاسر جهان نشان می دهد که بازار کار برای فارغ التحصیلان آموزش متوسطه ی فنی و حرفه ای با تنگناهای فراوانی روبروست. از جمله بالابودن سطح بیکاری تمام سنین، طولانی بودن زمان جستجو برای کار و بالا بودن نرخ برگشت به بیکاری (شریف و همکاران، ۱۳۸۶، ص: ۵۷).

تحقیقاتی در کشور ما در زمینه ی میزان اشتغال فارغ التحصیلان فنی و حرفه ای در سال های اخیر صورت گرفته است، از جمله یافته های شریف و همکاران (۱۳۸۶) بر روی این گروه از فارغ التحصیلان نشان داد

که نرخ بیکاری آنها ۵۰ درصد بوده است. تحقیق صالحی، زین آبادی و پرند (۱۳۸۸) نیز وضعیت شاخص اشتغال فارغ التحصیلان را در جامعه ی مورد مطالعه چندان مطلوب ارزیابی نکرده است. کارآیی بیرونی نظام آموزش متوسطه ی فنی و حرفه ای (میزان دستیابی فارغ التحصیلان این نظام به شغل متناسب با تخصصشان) ارتباط مستقیمی با تامین نیروی کار دارد و موسسه ای بیشترین کارایی بیرونی را خواهد داشت که فارغ التحصیلان آن شانس و فرصت بیشتری برای ورود به بازار کار و یافتن کار مورد علاقه و متناسب با مهارت های آموخته شده باشد. در تحلیل کارایی بیرونی، مهمترین شاخصهای مورد بررسی اشتغال مرتبط با تخصص فارغ التحصیلان و ورود به مراکز آموزش عالی و ادامه تحصیل می باشد (شریف و همکاران، ۱۳۸۶)، بنابراین **هدف این مقاله** بررسی نقش آموزش های فنی و حرفه ای در میزان اشتغال فارغ التحصیلان و نیز میزان موفقیت ایشان در ادامه تحصیل و ورود به مراکز آموزش عالی است که هر دو مورد از شاخصهای تبیین میزان توانمندی نظام آموزشی در ایجاد شرایط مناسب جهت توسعه منابع انسانی و اقتصادی محسوب میشوند.

امید است با تلاش و سیاست گذاریهای اخیر برنامه ریزان آموزشی بخصوص وزارت آموزش و پرورش و معاونت متوسطه، این آمار در افق ۱۴۰۴ بهبود و کشور ما در زمینه آموزشهای فنی و حرفه ای و سرمایه گذاریها مربوطه و نیز خروجی های مولد این دست آموزش ها به رتبه ی یک آسیا ارتقاء یابد.

۱-۲ بیان مساله پژوهش

همواره تربیت حرفه ای، بخشی از نظام های تربیتی به شمار می رود و در دوران معاصر، این مسئله توجه ویژه ای را به خود جلب کرده که خود ناشی از اهمیتی است که مسایل اقتصادی در حیات اجتماعی ملل معاصر ایفا می کنند. هریک از جوامع به نحوی با توسعه روبرو هستند، جوامع پیشرفته در اندیشه ی حفظ و ارتقای سطح آن و جوامع توسعه نیافته یا کمتر توسعه یافته در پی نیل به اصل آن هستند. دغدغه ی توسعه، در این برهه ی زمانی که شاهد تغییرات بسیار سریع و چشمگیر در عرصه ی علوم و فناوری هستیم، از جمله مهمترین عواملی هستند که آموزش های فنی و حرفه ای را کانون توجه قرار داده و آن را به یکی از عمده ترین مسائل تعلیم و تربیت بدل کرده است. در جهان فراصنعتی امروز توسعه به معنی عام بدون توجه به آموزش های فنی و حرفه ای مفهوم نخواهد داشت. انقلاب علمی - فنی، انقلابی عمیق و کیفی در نیروهای تولید و از آن جمله در نیروی انسانی و روش های تولید به وجود آورده است. از این رو

پرداختن به آموزش های فنی و حرفه ای به دلیل تنوع، انعطاف پذیری و توانایی در آماده سازی فرد برای احراز شغل، حرفه و کسب و کار و همچنین کسب مهارت ها در راستای فناوری و علوم وابسته به همراه دانش های خاص مربوط به مشاغل در بخش های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اولویت می یابد. نگرستن به تعلیم و تربیت از زاویه ی صنعت و حرفه، زمینه ای را فراهم آورد که اقتصاددانان به نگرش جدیدی روی آورند و از سرمایه ی انسانی سخن بگویند. این نظریه ی اقتصادی در دهه ی ۵۰ و ۶۰ تعلیم و تربیت را در محور تربیت حرفه ای متمرکز می سازد و به این ترتیب، آن را به کانونی از سرمایه ی انسانی تبدیل میکند. وگان (۱۹۹۱) در این مورد می نویسد: "اقتصاد نوظهور مبتنی بر سرمایه ی انسانی که در حال جایگزین شدن به جای اقتصاد مبتنی بر تولید انبوه و سرمایه ی مادی است، محیط اقتصادی کاملاً متفاوتی را به وجود می آورد. موفقیت اقتصادی، در سطح بین المللی و در همه ی جوامع، وابسته به سرمایه گذاری در سرمایه ی انسانی است و در این مورد، سرمایه گذاری در تربیت حرفه ای، نقشی اساسی بازی می کند." در نتیجه به منظور شفاف سازی کارکرد نظام آموزش های فنی و حرفه ای در دوره ی متوسطه به عنوان یکی از زیر نظام های آموزشی و سهم به سزای آن در دستیابی به توسعه ی پایدار کشور در بعد انسانی و اقتصادی و لزوم اهتمام به توسعه ی همه جانبه ی این آموزش ها، در این پژوهش نقش آموزش های فنی و حرفه ای در توسعه انسانی و اقتصادی مورد بررسی قرار می گیرد.

۱-۳ اهمیت و ضرورت تحقیق

گرچه تحلیل نقش آموزشهای فنی و حرفه ای در توسعه انسانی و اقتصادی از نشانگرهای مختلفی مثل تحلیل هزینه ها، بازدهی، مقایسه هزینه -بازدهی و نشانگرهای بازار کار -برابری فرصتهای یادگیری، اشتغال و اشتغال مرتبط بارشته تحصیلی فارغ التحصیلان و ادامه تحصیل و ورود به مراکز آموزش عالی استفاده میشود اما در این پژوهش باتوجه به اهداف آن و برای بررسی دقیق و همه جانبه موضوع و نظر به اهمیت موضوع، نقش آموزشهای فنی و حرفه ای در توسعه انسانی و اقتصادی را با تحلیل دو نشانگر اشتغال فارغ التحصیلان و میزان ورودایشان به مراکز آموزش عالی مورد بررسی قرار داده ایم و هدف عمده از بررسی و محاسبه این نشانگرها میزان تاثیر آنها در بازدهی آموزشها ی فنی و حرفه ای از منظر تواناییهای شغلی و حرفه ای ایجاد شده در فارغ التحصیلان، توانایی ایشان در کسب شغل مناسب و برطرف نمودن نیازهای تخصصی بازار کار و همچنین توانایی ایشان در ورود به مراکز آموزش عالی و کسب مدارج تحصیلی در مقاطع بالاتر بوده است.

آموزش های فنی و حرفه ای ، فعالیت هایی هستند که فرد را برای احراز شغل ، حرفه و کسب و کارآماده می کنند و یا کارایی و توانایی او را در انجام آن ها افزایش می دهند ، لکن عدم وجود پل های ارتباطی بین مراکز آموزشی و مراکز صنعتی جامعه باعث میشود که مراکز آموزشی به تربیت نیروهایی بپردازد که چندان مورد نیاز بخشهای تولیدی جامعه نباشد. از سویی دیگر عدم سازماندهی و تقسیم کار درست، یعنی عدم به کارگیری صحیح و متناسب با تخصص کارکنان در کارگاههای مختلف، اغلب باعث می گردد که به رغم تربیت درست نیروها ، جامعه نتواند از نیروهای مختلف به خوبی استفاده کند. در مجموع میتوان گفت که میان آموزش دیدگان مراکز آموزشی فنی و حرفه ای و بازار و اشتغال ، رابطه ی هدفمندی وجود ندارد و نظام آموزشی فنی و حرفه ای هم این را وظیفه خود نمی داند که آینده ی شغلی آموز شگیران خود را مورد ملاحظه قرار دهد. نظر به این که برنامه ریزی جهت اجرای مناسب برنامه های مربوط به آموزشهای فنی و حرفه ای ، به آگاهی از وضعیت موجود وابسته است،لذا در این رابطه ضروری به نظر می رسد که وضعیت فعلی آموزش های فنی و حرفه ای از دیدگاه هنرآموزان و هنرجویان بعنوان افراد ذینفع از نظر توانایی در ایجاد زمینه های شغلی مناسب،جذب فارغ التحصیلان هنرستانی در مراکز آموزش عالی و نیز توانایی فارغ التحصیلان هنرستانی در رفع نیاز بازار کار و خود اشتغالی مورد بررسی قرار گرفته و از این منظر مشکلات ، نارساییها و نیز دیدگاه جامعه نسبت به توسعه این رشته ها مورد ارزیابی قرار گیرد تا بتوان از این رهگذر با بررسی میزان کارآمدی رشته های فنی و حرفه ای در بازار کار و نیز جذب فارغ التحصیلان در مراکز آموزش عالی در جهت تامین نیروی انسانی ماهر به نارساییها واقف شده و از سوی دیگر چالشهای موجود در پیشرفت و توسعه ی این رشته ها مورد ارزیابی قرار گرفته و با بررسی اجمالی تاثیر این آموزشها بر تواناییهای فردی فارغ التحصیلان ، نقش این توانمندیها در توسعه ی نیروی انسانی و اقتصاد مورد تاکید قرار گیرد . قطعاً این نکته حایز اهمیت است که توجه به آموزشهای فنی و حرفه ای در کشورهای توسعه یافته ی صنعتی یکی از اهرمهای مهم پیشرفت به حساب آمده و همه ی کشورهای که توانسته اند مسیر ناهموار و دشوار توسعه را طی کنند گامهای بلندی در زمینه ی گسترش این دست آموزشها چه در قالب آموزشهای رسمی و چه در مسیر آموزشهای بخش خصوصی بر داشته اند و لذا کشور مانیز برای دستیابی به توسعه ی پایدار ناگزیر از توجه به این بخش بسیار مهم آموزش است که باعث تربیت نیروی انسانی متناسب با نیاز جامعه و بازار کار می شود.

۱-۴ هدفهای تحقیق

این پژوهش با هدف تشخیص و بررسی نظرات هنرجویان و هنرآموزان هنرستانهای فنی و حرفه ای در خصوص نقش آموزش های فنی و حرفه ای در توسعه ی منابع انسانی و اقتصادی در سال ۹۱ بر روی ۱۱۱۴ نفر از هنرجویان و ۲۶۱ نفر از کارشناسان و هنرآموزان هنرستانهای چهار منطقه از شهرستانهای استان تهران (ورامین، قرچک، پیشوا و پاکدشت) انجام گردید که برای دستیابی به این هدف چند هدف فرعی نیز به شرح زیر مورد ارزیابی قرار گرفت:

۱- بررسی میزان موفقیت فارغ التحصیلان رشته های مختلف هنرستانهای فنی و حرفه ای در دستیابی به شغل مناسب از نظر هنرجویان و هنرآموزان هنرستانی.

۲- بررسی میزان موفقیت فارغ التحصیلان هنرستانی در ورود به مراکز آموزش عالی و ادامه تحصیل آنها از نظر فارغ التحصیلان و هنرآموزان هنرستانهای فنی و حرفه ای.

۳- بررسی میزان موفقیت در دستیابی به فرصتهای شغلی برای فارغ التحصیلان هنرستانهای فنی و حرفه ای از نظر هنرآموزان و فارغ التحصیلان هنرستانی.

۴- بررسی میزان موفقیت آموزش های فنی و حرفه ای در تامین نیازهای سالانه ی اشتغال نیروی انسانی ماهر از نظر هنرجویان و هنرآموزان فنی و حرفه ای.

۱-۵ سوالات تحقیق

۱- آیا از نظر هنرجویان و هنرآموزان هنرستانها، آموزش های فنی و حرفه ای می تواند در بازارکار، برای فراگیران اشتغال مناسب با تخصصشان ایجاد کند؟

۲- آیا از نظر هنرجویان و هنرآموزان هنرستانی، آموزش های فنی و حرفه ای می تواند در تأمین نیازهای سالانه اشتغال نیروی انسانی ماهر مؤثر باشد؟

۳- آیا هنرستان های فنی و حرفه ای از دید هنرآموزان و هنرجویان هنرستانی، می توانند در فراهم آوردن فرصت های شغلی و تأمین نیروی انسانی ماهر و متخصص در مناطق موثر باشند؟

۴- آیا پذیرش فارغ التحصیلان رشته های مختلف فنی و حرفه ای در مراکز آموزش عالی از نظر فارغ التحصیلان مطلوب می باشد؟

۱-۶- تعریف مفهومی و عملیاتی واژه ها

۱- آموزش های فنی و حرفه ای^۱

تعریف مفهومی: "شاخه ای از آموزش متوسطه است که خود به سه زمینه ی آموزش کشاورزی، آموزش فنی و آموزش حرفه ای (خدمات) تقسیم می شود. (حسینی نسب، و علی اقدم، ۱۳۷۵، ص ۱۵۸).
تعریف عملیاتی: در این تحقیق منظور از آموزش های فنی و حرفه ای، آموزشهایی است که در مقطع متوسطه ی شهرستانهای ورامین، قرچک، پیشوا و پاکدشت ارائه می گردد.

۲- توسعه ی منابع انسانی^۲

فرهنگ توصیفی علوم تربیتی به نقل از دکتر نادلر استاد دانشگاه واشنگتن آمریکا و متخصصین آموزش بزرگسالان، توسعه منابع انسانی را عبارت از آموزش های منظم، در مدت زمان معین، به منظور افزایش احتمالی رشد افراد در انجام وظایف خود، تعریف می کند. توسعه منابع انسانی در واقع یک برنامه توسعه مداوم است که بر حوزه وسیعی از مهارت ها، توانائی ها و نیازهای گروهی تاکید می نماید. آموزش یا توسعه منابع انسانی زیر مجموعه یک نظام گسترده تر و فراگیرتر به نام مدیریت منابع انسانی است.
تعریف عملیاتی: در این تحقیق منظور از توسعه ی انسانی، گسترش کمی و بهبود کیفی تحصیلی و تخصصی فارغ التحصیلان رشته های مختلف فنی و حرفه ای هنرستانهای شهرستانهای ورامین، قرچک، پیشوا و پاکدشت سال تحصیلی ۹۱-۹۰ در زمینه ی دستیابی به شغل مناسب و راهیابی به مراکز آموزش عالی است.

۳- توسعه ی اقتصادی^۳:

تعریف مفهومی: عبارتست از رشد همراه با افزایش ظرفیت های تولیدی اعم از ظرفیت های فیزیکی، انسانی و اجتماعی. در واقع توسعه ی اقتصادی فرآیندی است که یک جامعه را از یک به مرحله به مرحله ی بالاتری از پیشرفت اقتصادی می رساند" (اردکانی، ۱۳۸۵، ص ۲۵)
تعریف عملیاتی: در این تحقیق منظور از توسعه ی اقتصادی ایجاد زمینه های مناسب جهت اشتغال فارغ التحصیلان رشته های مختلف فنی و حرفه ای است.

^۱-Technical and Vocational Education

^۲-Human Resource Development (HRD)

^۳-Economic Development

۴- هنرجو^۱

تعریف مفهومی: در لغت نامه ی دهخدا هنرجو کسی که هنرهایی مانند مجسمه سازی ، نقاشی و دیگر کارهای ظریف را زیر نظر یک استاد می آموزد هنرجو معنی شده است.

تعریف عملیاتی: در این پژوهش به دانش آموزان شاغل به تحصیل در رشته های مختلف هنرستانهای فنی و حرفه ای شهرستانهای ورامین ، قرچک ، پیشوا و پاکدشت در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ "هنرجو" اطلاق می گردد.

۵- هنرآموز^۲

تعریف مفهومی: در لغت نامه ی دهخدا هنرآموز کسی که هنری چون نقاشی ، مجسمه سازی ، و دیگر کارهای ضریف را به دیگران یاد می دهد معنی شده است.

تعریف عملیاتی: در این تحقیق به دبیرانی که بر اساس رشته ی تحصیلی خود در هنرستانها ی ورامین ، قرچک ، پیشوا و پاکدشت در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ به تدریس دروس تخصصی می پردازند "هنرآموز" گفته میشود.

---

^۱-Pupil

^۲-School Master

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه ی

تحقیق

رشد و توسعه ی پایدار به دلیل محدودیت منابع انرژی و منابع انسانی کارآمد و رقابت فشرده میان کشورهای مختلف در زمینه ی دستیابی به راههایی که بتوانند آنها را هرچه سریعتر به سرمنزل مقصود برساند، از مهمترین مباحثی است که توجه کشورهای در حال توسعه را به خود معطوف داشته است.

در بررسی علل و عوامل توفیق یا عدم توفیق کشورها در تحقق توسعه ی پایدار واقعیت غیر قابل انکار این است که بر خلاف گذشته که در آمد حاصل از تولید میان نیروی کار، زمین و سرمایه توزیع می شد برای دستیابی به توسعه ی پایدار عامل مهمتری به نام سرمایه انسانی مورد نیاز است و منظور از آن داشتن مهارت و تخصصی است که در افراد جامعه تبلور یافته است.

در دنیای امروز که دانش و فن آوری تعیین کننده رقابتهای اقتصادی و فرهنگی می باشد، عامل اساسی برتری فنی، فن آور علمی، داشتن افراد پرورش یافته ای است که با دانش و فن آوری نوین آشنایی داشته و بتوانند آن را ارتقا داده و حتی تولید نمایند. امروزه منابع انسانی متخصص به عنوان مالک مهمترین سرمایه (سرمایه ی انسانی) کلید هر برنامه در باره رشد و توسعه پایدار می باشند و بدون وجود این منابع در حوزه های مختلف دانش بشری، برنامه های رشد و توسعه انسانی و اقتصادی فاقد ضمانت اجرایی می باشند. از این رو در کشورهای پیشرفته برای بهبود وضعیت خویش و کشورهای در حال توسعه برای جبران عقب ماندگی خویش بایستی توجه به منابع انسانی متخصص را در صدر اولویتهای خود قرار داده و در زمینه ی تربیت افراد مبتکر و متفکر، که دارای تخصص کافی برای جبران نیازهای جامعه و بازار کار هستند، سرمایه گذاری کنند، پیامد چنین امری بهبود کیفی شرایط زندگی افراد کشورهای پیشرفته در زمینه فنون و تخصصهای مورد نیاز و رهایی کشورهای در حال توسعه از وابستگی به کشورهای پیشرفته و در نتیجه زندگی مسالمت آمیز در دنیای صنعتی امروز می باشد.

کشور ما نیز که در جهت رشد و توسعه گام برمی دارد نیازمند پرورش منابع انسانی متخصص و کارآمد می باشد و وصول به چنین امری مستلزم سرمایه گذاریهای لازم، پیشرفت فن آوری، تغییر در کمیت و کیفیت نیروی کار و کاربرد فن آوری جدید است. دستیابی به چنین عواملی در پرتو توجه و عنایت به آموزش و پرورش بخصوص در بخش فنی و حرفه ای است که محرک و مشوق توسعه انسانی و اقتصادی می تواند باشد.

تعاریف

۱-۲ مفهوم آموزش و پرورش، اهمیت، وظایف آن

در جوامع امروز آموزش بی تردید نقش اصلی را در توسعه اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی ایفا می کند و عیار توسعه در هر کشوری را با میزان سرمایه گذاری برای کودکان و نوجوانان آن کشور می سنجد. زیرا سرمایه اصلی کشور، که همانا نیروی انسانی با فرهنگ و کارآمد است از طریق آموزش تامین میگردد.

در حال حاضر در ایران ۱۸ میلیون دانش آموز حساس ترین سالهای زندگی خود را در مدرسه می گذرانند. لذا توجه به این قشر جامعه، اهمیت دادن به آینده است.

امروز وظیفه آموزش و پرورش دیگر تنها انتقال میراث فرهنگی گذشته به نسل حاضر نیست. زیرا اگر چه این هدف اهمیتی در خور توجه دارد، اما مهمتر از آن هدف آموزش و پرورش بایستی آماده کردن جوان برای زندگی در جامعه ای باشد که در انتظار اوست و چند و چون آن جامعه بایستی به دست و اندیشه او تعیین گردد.

آموزش و پرورش از بدو تشکیل زندگی گروهی انسان و در پاسخ به نیاز انسانها در روابط متقابل به شکل ابتدایی خود وجود داشته است و بنابراین یکی از قدیمی ترین نهادهای اجتماعی است. در شرایط جدید و پیچیده تحولات جهانی، آموزش و پرورش به صورت یک نظام فراگیر، ابتدا جوامع پیشرفته و توسعه یافته و متعاقب آن سراسر جوامع در حال پیشرفت را فرا گرفته است و امروزه جامعه ای نیست که این نظام نقشی در تحول و پویایی و پیشرفت آن نداشته باشد.

در جهان امروز، رابطه آموزش و پرورش با جامعه و در جهت پاسخگویی به نیازهای متنوع و پیچیده آن، اهمیتی مضاعف و روز افزون یافته است. خاصه که با توجه به فرآیند جهانی شدن و تاثیراتی که این فرآیند بر ساختارهای اجتماعی دارند، مطالعه و بررسی نظام های آموزشی از اولویت های مهم و اساسی هر جامعه ای بشمار می آید. یعنی هم حکومت، هم مردم و هم سازمان های آموزشی، برنامه ریزان اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، همچنین معلمان و مربیان به خوبی از این امر مهم آگاهند. بنابراین لازم می آید جهت پاسخگویی به نیازهای جدید و بخصوص تاثیرات شگرفی که فرآیند جهانی شدن ایجاب می کند، شیوه ها و سبک های نوین آموزشی مورد توجه برنامه ریزان آموزشی قرار گیرد چرا که برای پاسخ به نیازهای

جدید، آموزش کهنه و سنتی قادر نیست خود را با شرایط جدید و بالطبع با نیازهای متنوع و پیچیده امروز تطبیق دهد.

درباره مفهوم آموزش و پرورش باید در نظر داشت که آموزش و پرورش منحصر به افراد، زمان، مکان، یا عمل خاصی نیست. یعنی به طور مشخص آموزش و پرورش منحصر به مدرسه کودکان یا آموزش دروس خاصی نیست، بلکه «آموزش و پرورش» برای همه، و در هر زمانی (ز گهواره تا گور) و هر مکانی است.

از آموزش و پرورش در اغلب کشورها انتظار می‌رود که بتواند چهار وظیفه‌ی اساسی ذیل را برآورده نماید:
الف- تربیت پذیری: بدین معنا که افراد کشور را برای آموزشهای لازم آماده سازد و آنها را برای زندگی نوین آماده نماید.

ب- رهبری سازی: آموزش در یک کشور می‌بایست افراد را برای رهبری جامعه مهیا نماید.

ج- افق ایده آنها را تسریع و گسترش دادن آموزش می‌بایست این توانایی را در افراد ایجاد نماید که سطوح فکری افراد جامعه را تعمیق بخشد و با گسترش حرکات افقی تفکر و خلاقیت را زنده نگهدارد.

د: انتقال فرهنگ: آموزش در یک جامعه وظیفه انتقال فرهنگ و حفظ میراث ملی و مذهبی و ایمانی تاریخ یک ملت را بر عهده دارد به نحوی که همیشه آینده را به گذشته پیوند میدهد. (آفاجری، ۱۳۷۲).

۲-۲ برخی تعاریف متخصصان از آموزش و پرورش فنی و حرفه ای

○ آموزش فنی و حرفه ای، یک عبارت جامع در هنرستان ها برای مشخص کردن برنامه های آموزشی تربیت دانش آموزان در کسب مهارت های آموزشی و شغلی و قادر ساختن آنها در ورود به کار به محض فارغ التحصیلی است. (لینچ^۱، ۲۰۰۰).

○ امروزه کارگاه ها با کارایی بالا خواستار کارگران دارای مهارت های سطح بالا هستند، بنابراین آموزش های فنی و حرفه ای، پایه ی ارتقای کارآیی نیروی کار است. (مالدونادو و فارمر^۲، ۲۰۰۷)

○ آموزش در قلمروی دنیای کار جهت زمینه سازی، آمادگی، نگه داشت و ارتقای شغلی و حرفه ای را آموزش فنی و حرفه ای گویند. (ایمل^۳، ۱۹۹۳)

○ آموزش فنی و حرفه ای واژه ای جامع است که به جنبه هایی از فرایند آموزشی، در برگیرنده، مطالعه فناوری ها و علوم وابسته، کسب نگرش ها و مهارت های عملی، فهم و دانش مرتبط با حرفه ها را در

¹-Lynch

²-Maldonez and Farmer

³-Imel